

від викладачів профілюючих предметів також широко використовувати його в процесі їх викладання.

Наступні дослідження повинні бути спрямовані на визначення логічної завершеної структури задач з економічним змістом для реалізації актуалізації та обґрунтованого повторення раніше вивчених математичних понять.

Література

1. Балл Г.А. Теория учебных задач: психолого-педагогический аспект. / Г.А. Балл. – М. : Педагогика, 1990. – 184 с.
2. Каткова Т.І. Формування навичок самостійної роботи як основа професійної підготовки сучасних спеціалістів / Т.І. Каткова // Імідж сучасного педагога. – 2003. – № 5–6. – С. 69–71.
3. Машбиц Е.И. Психолого-педагогические проблемы компьютеризации обучения: [Педагогическая наука – реформа школы] / Е.И. Машбиц. – М. : Педагогика, 1988. – 192 с.
4. Мерлин В.С. Проблемы экспериментальной психологии личности / В.С. Мерлин // Учебные записки Пермского пединститута. – Пермь, 1970. – Т. 77. – Вып. 6. – С. 90–109.
5. Тевяшев А.Д. Вища математика. Загальний курс : збірник задач та вправ / А.Д. Тевяшев, О.Г. Литвин. – Х. : ХТУРЕ, 1997. – 192 с.
6. Шереметьева Ю.А. Особенности модульной системы изучения специальных дисциплин / Ю.А. Шереметьева // Проблеми інженерно-педагогічної освіти : зб. наук. праць. – Х. : УПА, 2003. – Вип. 5. – 363 с.

ПАПУЧА В.М.

ЕВОЛЮЦІЯ ВИЗНАЧЕННЯ ФЕНОМЕНУ ПЕДАГОГІЧНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ ВЧИТЕЛЯ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

Як і більшість педагогічних ідей, теорій, систем, наукова категорія “педагогічна майстерність” з’являлася на зламі епох у період сильних соціальних потрясінь.

Мета статті – простежити еволюцію визначення феномену педагогічної майстерності вчителя фізичного виховання.

Відомо, що формування цієї категорії відбувалося в процесі становлення радянської школи в 20–30-ті рр. ХХ ст. Історичний момент вимагав у короткий час із найменшими матеріальними втратами підвищити освітній потенціал країни для того, щоб вона могла вистояти у війні, що наближалася. “...Зараз ми виховуємо для перехідного стану, для боротьби, для дуже напруженої боротьби, яка не є гармонійною обстановкою ... нам потрібна людина найнапруженішого устремління, найнапруженішої критики, спроможна на колосальну витрату зусиль, на велику міру самопожертвування. ... Усі особистісні інтереси мають відступити перед вимогами колективного життя”, – писав у той час А.В. Луначарський [5, с. 131].

Користуючись спортивною термінологією, ситуація того часу вимагала напруження, яке можна порівняти з ривком, – миттєвого, потужного зусилля, на відміну від жиму, у якому зусилля планомірне, поступове. Для цього потрібне було нове покоління педагогів, спроможне виконати суспільне замовлення.

Серед існуючих у той період педагогічних концепцій, методів і ідей щодо підготовки вчителів найбільш відповідними історичному моменту виявилися пе-

дагогічні ідеї А.С. Макаренка, якому, як відомо, довелося провести три роки серед малолітніх бандитів, на яких не діяли поширені на той час засоби виховання.

На нашу думку, квінтесенцією сутності ідей А.С. Макаренка щодо підготовки вчителів можуть слугувати декілька положень, які характеризують особливий стан педагога, який автор назвав “педагогічною майстерністю. Дозволимо собі процитувати ці положення:

“...Я впевнений, що навчити виховувати так само легко, мабуть, як навчити математики, як навчити читати, як навчити бути хорошим фрезерувальником або токарем”. Таке навчання полягає “...передусім, в організації характеру педагога, вихованні його поведінки, потім в організації його спеціальних знань і навичок, без яких жоден вихователь не може бути гарним вихователем, не може працювати, тому що в нього не поставлений голос, він не вміє розмовляти з дитиною і не знає, у яких ситуаціях, як краще говорити. ...Не може бути хорошим вихователем, який не володіє мімікою, який не може придати своєму обличчю необхідного виразу або стримати свій настрій. Вихователь повинен уміти організовувати, ходити, шуткувати, бути веселим, сердитим. Він має так себе поводити, щоб кожний рух його виховував, і завжди має знати чого він бажає в конкретний момент і чого він не бажає” [7, с. 144].

“Постановка голосу, міміка, уміння встати, уміння сісти – усе це дуже й дуже важливо для педагога. Кожна дрібниця має значення” [6, с. 42].

“Майстерність вихователя не є якимось особливим мистецтвом, що потребує таланту, але це спеціальність, якій потрібно вчити, як потрібно вчити лікаря його майстерності, як потрібно вчити музиканта” [7, с. 145].

“Що таке майстерність? ...Можна й потрібно розвивати зір, просто фізичний зір. ...Потрібно вміти читати на людському обличчі, на обличчі дитини. ...Педагогічна майстерність полягає й у постановці голосу вихователя, і в управлінні своїм обличчям” [7, с. 145].

“Педагог не може не грати...” [7, с. 145]. “Після того, як три роки прожив у лісі з бандитами, і довкіл теж були бандити, чи можу я давати волю своїм настроям? Я звик справлятися зі своїм настроєм і пересвідчився, що це дуже легко. Потрібно робити так, щоб ваше обличчя, ваші очі, ваш голос були в деяких випадках автономними. Педагог зобов’язаний мати “парад на обличчі”” [6, с. 42].

“... При майстерності гнів звучить інакше. Якщо ви майстер, то ви будете переживати обурення, але у вас це не набиратиме ніяких антипедагогічних форм. Це буде щирий прояв вашого справжнього людського почуття, але не людини взагалі, а майстра-педагога” [7, с. 147].

“... Будь-який учитель, який працює певний час, – майстер, якщо він не ледар. І кожен із молодих педагогів буде обов’язково майстром, якщо він не залишить нашої справи, а наскільки він оволодіє майстерністю, – залежить від його особистої заповзятливості” [7, с. 145].

На перший погляд, немає нічого особливого в наведених думках, адже інтуїтивно кожна доросла людина усвідомлює відмінності між педагогом-майстром і дилетантом. Проте А.С. Макаренко вперше вказав, що майстерність може формуватися під час навчання, і визначив шлях, яким це можна зробити. Великою заслугою цього педагога стало те, що він оформив свій до-

свід у знаковій формі і зробив його доступним для вивчення та використання іншими людьми.

Із наведених цитат зрозуміло, що А.С. Макаренко використовував поняття “педагогічна майстерність” у досить вузькому контексті, описуючи в зрозумілих термінах в основному свій особистий педагогічний досвід. Із цих та інших думок автора бачимо також, що педагогічна майстерність впливає на вихованця на рівні архетипів, підсвідомості. Інакше кажучи, відповідає апріорним програмам, що закладені у свідомості дитини стосовно передачі небіологічної інформації. Можливо, це ті самі архетипи, на яких базується вплив командного голосу в армії, сугестивний вплив на натовп у політиці та ін. Подібні твердження знаходимо у К.Д. Ушинського, який писав: “У вихованні все має ґрунтуватися на особистості вихователя, тому що виховна сила витікає лише з живого джерела людської особистості ... Тільки особистість може впливати на розвиток і визначення особистості, тільки характером можна сформувати характер. Причини такого морального магнетизму сховані глибоко в природі людини” [12, с. 265].

Після війни соціальна ситуація в країні змінилася: покращилися умови життя, збільшилася кількість вільного часу, зменшилася потреба в надмірних трудових напруженнях людей та ін. Але шкільні засади оставалися такими самими, що й у 1920–1930-ті рр. Поступово в системі освіти накопичувалися суперечності, зумовлені невідповідністю цілей освіти реальному стану суспільства. Певний час освіта розвивалася по інерції, демонструючи неабиякі успіхи (перший супутник, атомна зброя, освоєння Крайньої Півночі тощо), але вже наприкінці 1960-х рр. стало зрозуміло, що потрібне її реформування. У цей період розпочався пошук основ оновлення радянської школи. Саме тоді з’явилися праці яскравих і талановитих радянських педагогів-новаторів: В.О. Сухомлинського, Ш.А. Амонашвілі, В.Ф. Шаталова, М.П. Щетиніна, М.П. Гузика, О.А. Захаренко та інших, які впроваджували нові й відроджували незаслужено забуті ідеї. Цим педагогам удалося виділити найбільш цінне в радянській школі, та вивести її на новий якісний етап, який відповідав вимогам того часу. Однією із провідних ідей цієї нової школи стала орієнтація на унікальну й неповторну особистість учителя, яка найбільш повно була розкрита в концепції педагогічної майстерності, яку започаткував А.С. Макаренко. Така орієнтація взагалі відповідала українським та російським народним традиціям, тому з погляду суспільства виглядала природно.

Мета статті – експлікація власного визначення педагогічної майстерності вчителя фізичного виховання.

Продовжувачем окреслених вище традицій у вітчизняній науці став І.А. Зязюн, який здійснив вдалі спроби операціоналізації педагогічної майстерності, виділив окремі її складові, розробив теоретичні основи її формування та вимірювання. Орієнтація студентів різних педагогічних спеціальностей на оволодіння педагогічною майстерністю під час навчання стало завдяки його науковим зусиллям смислоутворювальним фактором перебування у вищому педагогічному навчальному закладі.

Науковими послідовниками І.А. Зязюна стали Є.С. Барбіна, О. Глузман, В.М. Гриньова, О.А. Дубасенюк, В.І. Луговий, Н.Г. Ничкало, О.І. Пехота,

А.В. Сущенко, Т.І. Сущенко, С.О. Сисоєва, Н.М. Тарасевич та ін. Ученим вдалося створити дієві інструментальні засади формування педагогічної майстерності в різних галузях освіти, адаптувати основні положення до мінливих вимог інформаційного суспільства.

Методологічна єдність наукових праць зазначених науковців, а також велике їх значення для теорії й практики дає змогу говорити про наукову школу. Погляди на педагогічну майстерність представників цієї школи найбільш повно й системно викладені в підручниках і хрестоматіях.

Водночас аналіз досліджень науковців, сфера інтересів яких знаходиться в площині педагогічної підготовки, виявив, що, надаючи терміну “педагогічна майстерність” різноманітних відтінків і вкладаючи в нього різний зміст, деякі з них перетворюють його на багатозначне слово. На перших стадіях цього процесу порозуміння між ними ще можливе, виходячи з контексту, інтонації, ситуації тощо, але надалі й ця (незадовільна) міра розуміння зникає. Для того, щоб визначитися зі значенням терміна “педагогічна майстерність” у нашій статті, знов звернемося до наукових джерел.

Аналіз вітчизняних і російських праць, присвячених розгляду педагогічної майстерності (О.А. Абдуліна, Є.С. Барбіна, О.А. Дубасенюк, І.А. Зязюв, Н.В. Кузьміна, А.К. Маркова, В.О. Сластьонін, Т.І. Сущенко, А.І. Щербаков та ін.), показав, що на сьогодні педагогічну майстерність розуміють, перш за все, як характеристику педагога з погляду результативності, успішності його педагогічної діяльності.

Так, А.К. Маркова вважає, що педагогічна майстерність – це гарне володіння основами професії, успішне застосування відомих у науці й практиці прийомів. Майстерність означає добре знання вчителем свого навчального предмета, досягнення стабільних високих результатів у навчанні, головним чином, у знаннях учнів. Кожен учитель при бажанні й наполегливості може стати майстром своєї справи. Майстерність учителя прямо не пов’язана зі стажем його роботи в школі [8, с. 51].

Досліджуючи педагогічну майстерність як чинник інтеграції професійної підготовки майбутнього вчителя, Є.С. Барбіна вважає, що педагогічна майстерність – це процес і результат творчої професійної діяльності, інтегрований показник особистісно-діяльнісної сутності вчителя, зумовлений рівнем реалізації його гуманістичної спрямованості [1, с. 37].

Дещо іншу позицію займає О.А. Дубасенюк, яка вважає, що майстерність педагога полягає в тому, щоб оволодіти професійними знаннями та вміннями, котрі дають фахівцю змогу успішно досліджувати проблемну педагогічну ситуацію, перетворювати її на професійні виховні завдання й успішно їх розв’язувати відповідно до поставленої мети [3, с. 10].

Несуттєво відрізняється від вищенаведених і популярна альтернатива попередньому визначенню – думка В.О. Сластьоніна, який розглядає педагогічну майстерність як поєднання особистісно-ділових якостей і професійної компетентності викладача, як комплекс властивостей особистості, які забезпечують високий рівень самоорганізації професійно-педагогічної діяльності [10].

Подібне розуміння педагогічної майстерності відображено в довідниковій літературі. Так, у словнику “Професійна освіта” наведено таке визначення: “педагогічна майстерність – це характеристика педагогічної діяльності

високого рівня. Головною ознакою педагогічної майстерності є бездоганне вміння навчати своїх учнів, формувати в них позитивні риси особистості й характеру” [9, с. 235].

За визначенням С.У. Гончаренка, педагогічна майстерність – це характеристика високого рівня педагогічної діяльності. Педагогічна майстерність ґрунтується на високому фаховому рівні педагога, його загальній культурі та педагогічному досвіді. Необхідними умовами педагогічної майстерності є гуманістична позиція педагога й професійно значущі особисті риси і якості [2, с. 251].

Як відзначає І.П. Підласий, при великій кількості суперечливих тлумачень педагогічної майстерності, вражає те, що зовсім вже абсурдних визначень немає. У будь-якому з них виявляється якась особлива грань багатопрофільного вміння, що називається майстерністю.

Висновки. Дефініції педагогічної майстерності відображають щонайменше три її аспекти: характеристику результатів педагогічної діяльності; характеристику процесу педагогічної діяльності, а також внутрішні характеристики особистості педагога, що забезпечують самоорганізацію його професійної діяльності.

Вдало поєднує всі три аспекти прийняте в науково-педагогічних колах визначення наукової школи І.А. Зязюна: педагогічна майстерність – це комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі. При цьому, основою саморозвитку педагогічної майстерності вважається сплав знань та професійної спрямованості, умовою успішності – педагогічні здібності, засобом, що забезпечує цілісність – уміння у сфері педагогічної техніки.

На основі тлумачення феномену педагогічної майстерності науковою школою І.А. Зязюна будують теоретичний фундамент своїх досліджень і науковці галузі фізичного виховання. Так, наприклад, Є.Ю. Туник вважає, що педагогічна майстерність – “це найвищий рівень педагогічної діяльності, найвища творча активність педагога. Це синтез наукових знань, умінь і навичок методичного мистецтва й особистісних якостей учителя, комплекс властивостей особистості педагога, який забезпечує високий рівень самоорганізації педагогічної діяльності” [11].

Проте, на нашу думку, у цих і багатьох інших визначеннях втрачено важливе, неодноразово емпірично перевірене розуміння педагогічної майстерності як “...найвищого рівня педагогічної діяльності, який виявляється в тому, що у відведений час педагог досягає оптимальних наслідків” [4, с. 20]. Інакше кажучи, здатності вчителя з мінімальними зусиллями, у найкоротші терміни досягати найвищого рівня ефективності професійної діяльності (Н.В. Кузьміна, А.В. Сущенко).

Підбиваючи підсумки порівняльного аналізу різних тлумачень поняття “педагогічна майстерність”, дамо визначення педагогічної майстерності.

Отже, під педагогічною майстерністю вчителя фізичного виховання будемо розуміти *комплекс властивостей особистості, що забезпечує самоорганізацію високого рівня професійної діяльності на рефлексивній основі й робить можливим із мінімальними зусиллями, у найкоротші терміни досягати запланованих результатів професійної діяльності.*

Література

1. Барбіна Є.С. Формування педагогічної майстерності в системі безперервної педагогічної освіти : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 / Є.С. Барбіна. – К., 1998. – 36 с.
2. Гончаренко С.У. Український педагогічний словник / С.У. Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
3. Дубасенюк О.А. Теоретичні і методичні основи виховної діяльності педагога : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.04 / О.А. Дубасенюк ; АПН України; Інститут педагогіки і психології професійної освіти. – К., 1996. – 48 с.
4. Кузьмина Н.В. Психологическая структура деятельности учителя / Н.В. Кузьмина, Н.В. Кухарев. – Гомель, 1976. – 186 с.
5. Луначарский А.В. Воспитательные задачи советской школы (Из доклада на совещании преподавателей обществоведения. Июнь 1928 г.) / А.В. Луначарский // Хрестоматия по педагогике / сост. С.Н. Полянский : учеб. пособ. для учащихся пед. училищ. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1972. – С. 129–132.
6. Макаренко А.С. Из лекции “Воспитание в семье и школе” 8 февраля 1939 г. / А.С. Макаренко // Хрестоматия по педагогике / сост. С.Н. Полянский : учеб. пособ. для учащихся педучилищ. – 2-е изд., испр. и доп. – М. : Просвещение, 1972. – С. 40–42.
7. Макаренко А.С. Коллектив и воспитание личности / А.С. Макаренко. – М. : Педагогика. – 1972. – 336 с.
8. Маркова А.К. Психология труда учителя : кн. для учителя / А.К. Маркова. – М. : Просвещение, 1993. – 192 с.
9. Професійна освіта: Словник : навч. посіб. / уклад. С.У. Гончаренко та ін. ; за ред. Н.Г. Ничкало. – К. : Вища шк., 2000. – 380 с.
10. Слостенин В.А. Методологическая культура учителя / В.А. Слостенин, В.Е. Тамарин // Советская педагогика. – 1990. – № 7. – С. 82–83.
11. Туник Е.Ю. Педагогическое мастерство преподавателя физического воспитания / Е.Ю. Туник // Педагогика, психология та медико-біологічні проблеми фізичного виховання і спорту. – 2008. – № 6. – С. 156–159.
12. Ушинский К.Д. Избранные педагогические произведения / К.Д. Ушинский. – М. : Просвещение, 1968. – 558 с.

ПЕРЕПЬЛОТЧИКОВ Д.О.

СТРУКТУРНО-ФУНКЦІОНАЛЬНИЙ АНАЛІЗ ГОТОВНОСТІ МАЙБУТНІХ ФАХІВЦІВ З ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ І СПОРТУ ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ДІЯЛЬНОСТІ ДЮСШ

Питання розвитку дитячо-юнацького спорту актуальне завжди, адже саме в юнацькому віці закладаються основи фізичного та психічного здоров'я людини. До того ж, для примноження спортивної слави країни суспільству необхідно забезпечити умови для реалізації дітьми своїх спортивних талантів і здібностей.

Останнім часом держава ініціювала появу низки нормативних документів, серед яких: Національна доктрина розвитку фізичної культури і спорту (2004), Національний план дій щодо реалізації державної політики у сфері фізичної культури і спорту (2006), Державна програма розвитку фізичної культури і спорту на 2007–2011 рр. (2006) та ін. Цими документами передбачено заходи щодо збереження тренерського потенціалу, підвищення престижу роботи тренера й залучення молодих спеціалістів до роботи в дитячо-юнацьких спортивних школах.